

מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה

ליאור אטינגר

יוסף ישראלי

- א. הסוגיה
- ב. שיטות הראשונים באור המשנה
- ג. קשיים בסיפא של המשנה ובמהלך הגמ'
- ד. שיטות הראשונים הדנים בהפסקות לק"ש ולשאר מצוות וראיותיהם
- ה. טעם החילוק
- ו. קשיים בשיטת הרמב"ם
- ז. הסברי הכסף משנה והלחם משנה לקשיים שהועלו
- ח. קשיים בהסברי הכס"מ והלח"מ
- ט. פסק ההלכה

א. הסוגיה

המשנה בדף ט ע"ב כותבת: "לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה, עד שיתפלל, לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין, ואם התחילו אין מפסיקין. מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפילה". שואלת הגמ' (יא ע"א) למה חזרה המשנה פעמיים על הדין שאם התחיל אדם במעשים הנ"ל אינו מפסיק ע"מ להתפלל תפילתו. עונה הגמ' שהסיפא מדברת על אדם שלומד תורה, שאם התחיל ללמוד לא יפסיק לתפילה, ומוכיחה זאת מברייתא: "חברים שהיו עוסקים בתורה מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפילה". על ברייתא זאת, וכן ביחס למשנתנו אומר ר' יוחנן שדווקא אנשים כרשב"י וחבריו, שתורתם אומנותם מפסיקים לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפילה. אבל אנו - מפסיקין בין לקריאת שמע ובין לתפילה.

ב. שיטות הראשונים בבאור המשנה

על דבריו אלו יש לשאול הרי בתחילת המשנה ראינו שאף אנשים שאין תורתם אומנותם, אין מפסיקין לתפילה, וא"כ למה ר' יוחנן אומר שאנו כן מפסיקין לתפילה? ועקב שאלה זו מסבירים בעל המאור (דף ג ע"ב בדפי הרי"ף) והר"ן (דף ה ע"א בדפי הרי"ף בד"ה 'ואין מפסיקין לתפילה') שר' יוחנן התכוון לומר שאנו מפסיקין לתפילה לפני שיעבור זמנה, ולעומתנו רשב"י וחבריו לא היו מפסיקין לתפילה כלל, אף אם יעבור זמנה.

על הסבר זה קשה משום שעל פיו ישנו נתק בין ראשיתה של המשנה, המכוונת לאנשים מהשורה, אך בסופה פוסקת בסתם לאנשים שתורתם אומנותם. מה עוד שזוהי מציאות רחוקה כשלעצמה.

אולי עקב שאלות אלו פרשו הרא"ש המרדכי ותוס' (מובא במדכי) את סוף משנתנו באנשים מהשורה, אך לעומת ראשית המשנה, שמדברת במצב שיש עוד זמן להתפלל, בסופה היא מדברת על מציאות שאין עוד זמן להתפלל.

הרמב"ם מפרש את המשנה בדרך אמצעית דהיינו: המשנה מדברת על אנשים כרשב"י וחבריו, אך במצב שיש עוד זמן להתפלל, והבנה זאת נובעת מפסקו בהלכות תפילה פ"ו ה"א, שאדם מהשורה פוסק מתלמודו ע"מ להתפלל אף אם יש שהות, עד שיעבור זמן תפילה. לכן סוף משנתנו, שכותבת שאין מפסיקין לתפילה, מדברת ברשב"י וחבריו, ובמצב שיש זמן עד שיעבור זמן תפילה, (לאפוקי אותנו המפסיקין מיד).

שיטת הר"ן ובעל המאור (המופיעה בדף ה' ע"א מדפי הר"ף ד"ה 'אין מפסיקין'), בענין למה אין מפסיקין, עקבית לתחלת המשנה, בכך שלתפילה אין מפסיקין אם יהיה זמן להתפלל אח"כ ואדרבה אדם צריך לכתחילה ללמוד לפני התפילה אף בהגיע זמנה כדברי הגמ' בברכות דף ד' ע"ב 'אדם בא מן השדה בערב... אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל'.

אם כן מודים הר"ן וסיעתו שלק"ש יש לאדם לפסוק ולקרוא, ומנמקים זאת בכך שמצוה זאת הנה דאורייתא, לעומתה במצווה דרבנן כגון תפילה, אין לחכמים כח לגזור על האדם להפסיק מלימודו, כפי שיבואר בהמשך.

רובד נוסף בשיטתם מוסיף המרדכי בשם תוס' (פ"א סימן רכ"ד) בכך שמקצין את אי ההפסקה לתפילה אף למקרה שהתחיל ללמוד בזמן אסור, מעשה שבק"ש יחייב הפסקת הלימוד וקיום מצוות קריאת שמע. גם הר"ן עצמו (בדף ד' ע"א מדפי הר"ף ד"ה 'כ"ש היכא') מתייחס לחילוק בין התחיל בהיתר להתחיל באיסור - שבהתחיל בהיתר במצווה דאורייתא יוכל להמשיך בלימודו כל עוד ישנו זמן בהמשך לקיום המצוה.

הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם (פ"ב מהלכות ק"ש הל' ו') חולק על דעת הר"מ הנ"ל, המבדיל בין פעולות האדם שעל פיהם נפסוק שאכן יצטרך האדם להפסיק מהם ולהתפלל ולקרוא ק"ש או לא, וכותב שצריכים אנו לבדוק מהי המטרה הניצבת לעינינו דהיינו האם היא מדאורייתא או מדרבנן ועל פיה נחליט האם נפסיק את האדם מפעולותיו אם לאו.

ג. קשיים בסיפא של המשנה ובמהלך הגמ'

1. האם הסיפא של המשנה באה כהמשך לרישא ובעצם אין חילוק עקרוני בין תפלה לק"ש בדיני הפסקה אלא בדין פרטי בעוסק בת"ת כפי העמדת הגמ', או שמא היא באה כדין נפרד וישנה חלוקה עקרונית בין תפילה לק"ש לענין הפסקה.
2. עפ"י הסבר הגמ' לסיפא, על מי הובא הדין, רשב"י וחבריו או כל אדם?
3. בסיפא של המשנה, האם מדובר באיכא שהות או בליכא שהות, כלומר, כשאמרו מפסיקין לק"ש, האם מדובר שיש די שהות עד עבור זמן ק"ש ובכל זאת צריך להפסיק מלימודו לק"ש

¹ לענין זה, שלכאורה אף את ק"ש היה דוחה, כדאי לעיין בבנין שלמה על הרמב"ם פ"ו מהלכות תפילה הלכה ח', המסביר שאותו אדם צריך לקרות פסוק ראשון של ק"ש ואח"כ יתיישב ללמוד, שלזה גם הר"ן יודה כדלקמן.

- אבל תפילה יכול לעכב עד קרוב לסוף זמנה, או מדובר שאין די שהות ודווקא אז צריך להפסיק לק"ש אבל לתפילה לא מפסיק כלל ותעקר?
4. עפ"י שאלה 1, שישנה אפשרות שיש חלוקה עקרונית בין ק"ש לתפילה, אם נאמר שהחלוקה היא בין מצוות דאורייתא למצוות דרבנן (גם למ"ד שתפילה היא מצווה דאורייתא, זמנה אינו מדאורייתא), האם קיימת החלוקה הזאת בדיני הפסקה בשאר מצוות דאורייתא ודרבנן, ואם כן מדוע שתהיה חלוקה בין מצוות דאורייתא למצוות דרבנן?
5. למי שלומד את הסיפא כהמשך ישיר לרישא (רמב"ם), מדוע ישנה חלוקה בין עוסק בת"ת לבין עוסק בשאר המלאכות המובאות?
6. עפ"י סוגייתנו מובן שרשב"י חייב בק"ש, קשה שבירושלמי על סוגייתנו מובא שרשב"י לא היה קורא ק"ש?

עיקר העיסוק בסוגיה יהיה בשיטות הראשונים הדנים בדיני הפסקות לקיום מצוות דאורייתא ודרבנן.

ד. שיטות הראשונים הדנים בהפסקות לק"ש ולשאר מצוות

וראיותיהם

מרדכי סימן רכד:

ולקרות ק"ש מפסיקין אע"ג דאיכא שהות. ובירושלמי מפרש טעמא ק"ש ד"ת תפילה אינה ד"ת ופסקו בתוס' התחילו בהיתרא אפילו בדאורייתא אין מפסיקין, בדרבנן אפ' התחילו באיסורא אין מפסיקין בדאיכא שהות כמתניתין.

מדבריו משמע שישנה חלוקה ברורה בין דאורייתא לדרבנן.

ר"ן (ה"ע"א ד"ה "ואין") מביא מספר המאור שהסיפא של משנתנו עוסקת בליכא שהות ודווקא ברשב"י וחבריו שהם עוקרים תפילה לגמרי. ד"ע"א ד"ה הלכך:

נקטינן דבמידי דלא מחייב ביה אלא מדרבנן כתפילה אפילו התחיל בתר זמן חיובא כיון דאיכא שהות בתר הכי אינו מפסיק ובמידי דמחייב ביה מדאורייתא כק"ש כל שהתחיל לאכול בתר דמטא זמן חיובא מפסיק אע"ג דאיכא שהות בתר הכי, והיינו דתנן ומפסיקין לק"ש, וסוגיין נמי בפ' לולב הגזול [דף לח] מוכחה דכל בדאורייתא אע"ג דאיכא שהות מפסיק ומיהו ה"מ בדאתחיל בתר זמן חיובא או סמוך לה אבל אתחיל מקמי הכי אפי' בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק.

כלומר יש חילוק בין דאורייתא לדרבנן ובדאורייתא עוד חילוק בין התחיל באיסור לבין התחיל בהיתר וראיותיו ממשנתנו וכן מסוגיה בסוכה לח. (משנה "מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנס לביתו יטול על שולחנו..." והגמ' מקשה אמרת נוטלו על שולחנו כלומר מפסיק מסעודתו והרי ישנה משנה (משנתנו) שאם התחילו אין מפסיקין לגבי תפילה, ומתוך רב ספרא

"לא קשיא, הא דאיכא שהות ביום" בנטילת לולב, "הא דליכא שהות ביום" בתפילת מנחה, ואומר רבא מה שהבאת כקושיא מתפילה זה לא קשה אלא ההבדל הוא שלולב הוא מצוה דאורייתא לכן מפסיק ותפילה היא מדרבנן ולכן לא פוסק, ואם יש קושי הקושי הוא אחר. את הקושי של רבא דוחה ר' זירא ואומר שאפשר לומר שיש מצוה להפסיק וליטול לולב ואם לא פסק יטול אח"כ שכל היום כשר ללולב, ותירוצו של רב ספרא בא על הקושיה הראשונה מתפילה על לולב, ומה שהיה קשה לך רבא שאפשר לתרץ הא דאורייתא הא דרבנן כאן לא שייך כיון שהמשנה בסוכה עוסקת בנטילת לולב מדרבנן).

כלומר הר"ן מבין שהחילוק של רבא בין דאורייתא לדרבנן אינו נכון בסוגיה שם אבל כן נכון באופן עקרוני שבמצוות דאורייתא מפסיק ואפילו איכא שהות ושם מדובר שהיה אוכל בזמן של חיוב לולב ובמצוות דרבנן לא מפסיקין אפי' התחיל באיסור.

רשב"א ט ע"ב ד"ה רב אחא:

... שאינו מפסיק למילי דרבנן כל שיש שהות ביום או בלילה, אבל לכל מה שהוא מחוייב דאורייתא מפסיק כגון לולב שופר וכיוצ"ב וכמו ששינוי במסכת סוכה - ואוקימנא התם אפילו יש שהות ביום, וכיון שכן אפילו לק"ש מפסיקין ואפילו בשהתחיל לאכול ואפילו איכא שהות.

כלומר לשיטתו בכל מצוה דאורייתא, בהגיע זמנה, האדם חייב לעשותה מיד, משא"כ במצוות מדרבנן, ונראה שהעמיד את הסיפא של משנתנו בדאיכא שהות.

רמב"ם: הל' ק"ש ב ה -ו:

היה עוסק בת"ת והגיע זמן ק"ש פוסק וקורא... היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ או שהיה עוסק בתספורת או שהיה מהפך בעורות או שהיו עוסקין בד"ן גומר ואח"כ קורא ק"ש.

הרמב"ם בפשטות כותב שאדם העוסק במלאכותיו והגיע זמן ק"ש אינו פוסק, ואין כאן חילוק בין התחיל בהיתר או באיסור. הרמב"ם עומד בשיטה יחידאית מול שאר הראשונים שאמרו שצריך לפסוק, ולכאורה למד את דין המשנה ברישא של עוסק בתפילה גם לק"ש וברישא זדאי מדובר בדאיכא שהות.

ראב"ד בהשגתו על הרמב"ם ה"ו כותב כך:

לא כי, אלא מפסיק וקורא ואע"פ שיש שהות לקרות מפני שהיא מן התורה ואם אין שהות אפילו לתפילה דרבנן מפסיק ואיתא להא מילתא במסכת סוכה...".

ישנו חילוק פשוט בין מצוות דאורייתא לדרבנן, שבדאורייתא מפסיקין מיד והמקור לזה במסכת סוכה וכתבו הכסף משנה והלח"מ שסבר הראב"ד כשיטת רבא בגמ' בסוכה שיש חילוק בין דאורייתא שמפסיק מיד לבין דרבנן שתלוי באיכא שהות וליכא שהות.

רש"י בסוגייתנו דף יא ע"א בד"ה חברים כתב:

חברים... מפסיקין תורתן לק"ש דזמנה דאורייתא ובשכבך ובקומך ואין מפסיקין לתפילה.

וכן בפירוש למשנה ט ע"ב ד"ה מפסיקין לק"ש - דאיתא מדאורייתא. רש"י עושה חילוק ברור בין תפילה שהיא מדרבנן לבין ק"ש שהיא מדאורייתא. רואים מרשימת הראשונים שהובאו, שכולם חוץ מהרמב"ם, עומדים בשיטה שיש הבדל בין מצוות דאורייתא לבין דרבנן.

ה. טעם החילוק

לאחר שהעמדנו שורת ראשונים נכבדה (שכפי שנראה בהמשך אף ההלכה כמותם) הדוגלת בחילוק בין מצוה דאורייתא לדרבנן, ננסה לברר מה עומד מאחורי חילוק זה. קצה חוט ניתן למצוא בדברי רש"י דף י"א ע"א ד"ה 'חבירים העוסקין' המנמק את הפסקתם לק"ש מטעם שזמנה - דאורייתא. ההדגש על נקודת הזמן בתור גורם הפסקה נראה משכנע מהיותו גורם עקרוני להפסקה (כדעת הר"ן וסיעתו) ולא טכני בלבד כדעת הרמב"ם, אך סוף סוף, מטעם מה נחלק בין דאורייתא לדרבנן הרי "חבירין דברי סופרים יותר מדברי תורה?" דבר זה ניתן יהיה להסביר ע"י הכרת כוחם של חכמים לעומת כוחה של תורה (הסבר ששמענו מפי הרב ידיד שליט"א): התורה בזמן שהיא מצוה אדם מישראל, חל ציוויה על זמן מסוים נגון: ציצית - "וראיתם אותנו" (לילה לא זמן ציצית) שבת, יו"ט, מילה, שמיטה ועוד, כלומר על החפצא, אך, חז"ל כוחם הוא בגזרה על האדם עצמו כדמשמע בדברי הרמב"ם בהקדמתו למשנה (בחלק הדין בחמשת מקורות ההלכה) שתקנות אלו הם על האדם עצמו לתקנו = תקנה, ולכן ברגע שמימד הזמן מאפשר לאדם להתפלל (מצוה דרבנן) בזמן מאוחר יותר והוא לא יבטל בגופו את תקנת חכמים, אין בכוחם של חכמים להפסיקו מפעולותיו היינו התורה מתקנת בחפצא וחכמים בגברא.

עפ"י ההסבר הנ"ל גם יובן כעת ענין החלוקה בק"ש בין התחיל בהיתר להתחיל באיסור. כאשר התחיל האדם באיסור, אותו אדם פשע בזמן שהוא דאורייתא ולכן יפסיק, אך אם התחיל בהיתר אין כאן התנגשות באיסור דאורייתא הרי הביטול הרגעי של מצוות ק"ש מגיע ממניא לא ואין האדם מבטלו בידים כאדם המתחיל בזמן איסור ובוחר להתחיל ללמוד במקום לקרוא ק"ש.

ו. קשיים בשיטת הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות ה-ו מעורר כמה קשיים:

- א. בהלכה ו כתב שאדם לא מפסיק מסעודתו לק"ש אלא גומר ואח"כ קורא, ועפ"י סיום הסוגיה בסוכה מובן שהחילוק של רבא בין דאורייתא לדרבנן נשאר למסקנה וא"כ כיצד יסביר הרמב"ם את הסוגיה שם שלדאורייתא צריך להפסיק מסעודתו?
- ב. בהלכה ה לגבי העוסק בתורה פסק שבהגיע זמן ק"ש פוסק מלימודו ובהלכה ו, לגבי עוסק בסעודתו, אינו פוסק לק"ש. מה סיבת החילוק, שנראה מתמיה ביותר?

ז. הסברי הכסף משנה והלחם משנה לקשיים שהועלו

כסף משנה: לגבי הסוגיה בסוכה:

ודעת רבינו דכיוון דלמסקנה בדרבנן שאני לן בין יש שהות לאין שהות הוא הדין בדאורייתא.

בעצם רבא נדחה ור' זירא ס"ל דגם בדאורייתא אי איכא שהות אינו מפסיק. אפשרות אחרת שסבר רבנו כדברי הר"ן שהעלה שכל שהתחיל קודם זמן חיובו אפילו בדאורייתא אינו מפסיק בדאיכא שהות ומפשט ההלכות מובן שהרמב"ם מדבר בהתחיל בסעודתו קודם זמן חיובו ובהתחיל באיסור הרמב"ם יסכים שפוסק (הב"ח כותב שהרמב"ם והראב"ד לא חולקים כלל אלא שהרמב"ם דיבר בהתחיל בהיתר והראב"ד דיבר על התחיל באיסור, והראב"ד שהשיג הבין שהרמב"ם דיבר גם בהתחיל באיסור). לגבי הסיפא של הלכה ו"ה"ז משובח" מסביר הכסף משנה שמקור הרמב"ם הוא בסוגיה שם בסוכה שר' זירא כותב שיש מצוה להפסיק.

בעניין ההבדל ברמב"ם בין עוסק בד"ת לבין שאר מלאכות מסביר הכסף משנה ששעוסק בד"ת, כשפוסק מהם לק"ש אין זה הפסק, שגם ק"ש ד"ת כמו שאמרו בירושלמי זה שינון וזה שינון, משא"כ להפסיק מאכילה לק"ש, שם זו הפסקה ממשית ועד כאן לא הטריחו חכמים.

לחם משנה מביא שלשה הסברים לחילוק ברמב"ם בין ת"ת לסעודה.

א. אדם שפוסק מת"ת לק"ש לא נקרא פוסק מעניינו, דק"ש גם קריאת התורה היא, ומאי שנא האי קריאה מהאי.

ב. בעל קרית ספר כתב שת"ת שונה, שיכול אח"כ לחזור ללמודו מיד אחר שקרא, אבל בסעודתו שהתחיל צריך שיגמרנה, ואולי לא ימצא לגומרה, ודחה אותו הלח"מ שהרי גם בסעודתו יכול אח"כ לגמור.

ג. הקריאה בתורה מושך טפי ואפשר שישכח ולא יקרא, משא"כ במלאכתו וסעודתו וכל הני דמתני'.

בשיטת הרמב"ם בסוגיה בסוכה מסביר הלח"מ שדעת רבינו כראב"ד, דמסקנת הסוגיה כתירוצא דרבא, דהא דאורייתא והא דרבנן, ובדאורייתא אפילו באיכא שהות מפסיקין וזהו מה שאמר ר' זירא "לאפסוקי", כלומר בדאורייתא יש מצוה להפסיק ולא חובה ולכן כתב הרמב"ם שאם פסק וקרא ה"ז משובח.

ח. קשיים בהסברי הכסף משנה והלח"מ

1. קושיות הלחם משנה על הכסף משנה:

א. מה שתרץ שלדעת הרמב"ם, המשנה בסוכה מדברת גם בדאורייתא, זאת דחיקה של פשט הגמ', ועוד שהגמ' ממשיכה דיקא נמי דקתני להוכיח שהמשנה מדברת רק בדרבנן. בעל תירוצו השני שהרמב"ם סובר כשיטת הר"ן, שיש חילוק בין התחיל קודם זמן

חיוב המצוה לבין התחיל לאחר מכן קשה, שחילוק כזה הרמב"ם היה צריך לכתוב בפרוש, ועוד לפי שיטתו כיצד יצא שלרמב"ם גם בלא מטא זמן חיובא יש מצוה להפסיק, הרי המשנה בסוגיה עוסקת בהגיע זמן חיובא.

2. ההסבר של הלח"מ לחילוק ברמב"ם בין ת"ת לשאר מלאכות שת"ת מושך טפי, בפשוט הסוגיה כולה משמע שיש חשש בשאר המלאכות שימשך, ועוד שעל סעודה בערב הגמ' אומרת במפורש דשכיחא שכרות.

3. בפירושו של הרב קאפח לרמב"ם הוא מסביר שרבא בסוגיה בסוכה, שחילק בין דאורייתא לדרבנן פליג אסוגיין וסבר דמשנה דשבת בתפילה בלבד אמורה, וסובר הרמב"ם דסוגיה דידן עיקר, דלא שאני בין תפילה לק"ש ולכן לא הביא רבינו בחיבורו כולו ממשנה דסוכה ולא מהסוגיה שם מאומה, פרט לסיפא שכל היום כשר ללולב. עפ"י כל זה כל הדיון של הכס"מ והלח"מ בשיטת הרמב"ם בסוגיה שם אינו שייך כלל.

שיטת הרמב"ם

נראה ששיטתו בסוגיה כאן ממשיכה משיטתו לגבי הרישא של המשנה "לא ישב לפני הספר סמוך למנחה", שזוהי גזירת חכמים, ולכן אין חילוק כלל בין מצוות דרבנן למצוות דאורייתא, אלא במה עוסק האדם, ואכן בעוסק בת"ת כתב הרמב"ם שפוסק לק"ש ובהלכות תפילה ו ח כתב דפוסק לתפילה, ועוסק בסעודה וכו' אינו פוסק לא לק"ש (הלכות תפילה, ו ה) ולא לתפילה.

ט. פסק ההלכה

בסימן קו מביא הטור את מימרת רבי יוחנן - "חברים כגון רשב"י וחבריו - מפסיקין לק"ש ואין מפסיקים לתפילה, אבל אנו מפסיקים בין לק"ש ובין לתפילה". מסביר הבית יוסף שדין זה הוא אליבא דר"ן ובדליכא שהות ועפ"ז נבין את דבריו של מרן בש"ע המופיעים בצורה שתומה כדברי הטור.

בכיוון זה מסביר החפץ חיים בבאור הלכה ד"ה 'מי שתורתו אומנותו' שלא נכון לחלק בין דגרי תורה לשאר דברים שבהם לא מפסיק בדאיכא שהות והתחיל בהיתר (ר"ן דף ד ע"א ד"ה 'ומיהו') ואדרבה צריך ללמוד אך לשים לב לזמן, אך אם מתחיל לאכול יש להפסיק, לקרוא ק"ש ולהתפלל.

במקרה שאדם התחיל ללמוד בזמן איסור (צאת הכוכבים - סימן רל"ה - משנה ברורה ס"ק י"ז - וזה דווקא לד"ת, אך שאר דברים חצי שעה לפני) נוטה החפץ חיים להקל במציאות שאם יפסיק יתבטל עצמו מלמודו - ולכן ימשיך ללמוד כל עוד איכא שהות, אך ממליץ לקרות ק"ש מטעם שהינה דאורייתא וישנו חשש דילמא מיטרד בגירסא. כל דין זה מדבר בלומד יחידי, אך אדם הנמצא בבית"ד, אין חשש דילמא מיטרד בגירסא (יזכירו לו חבריו וכו') ויוכל להמשיך וללמוד אף אם התחיל באיסור.